



OSÄKERHETER OM SÄKERHET

En rapport om svenska företags syn på säkerhet och arbetsmiljö

KÄRCHER

makes a difference

INLEDNING

Sverige har sedan slutet på 1800-talet arbetat för att öka säkerheten och kontrollera arbetsförhållanden hos yrkesarbetare. Då var det Yrkesinspektionen (YI), en regional myndighet för arbetsmiljöfrågor, som började bevaka den privata industrin. I dag är det Arbetsmiljöverket som på uppdrag av regering och riksdag ansvarar för att gällande arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningar följs. Grunden till lagstiftningen finns i arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverket har i sitt uppdrag också specificerat hur arbetsmiljölagen ska gälla. Som en del i det arbetet tar Arbetsmiljöverket bland annat fram föreskrifter och allmänna råd som reglerar hur risker, psykiska och fysiska belastningar, farliga ämnen och maskiner ska hanteras. En trygghet för både arbetsgivare, arbetstagare, men framförallt för samhället.

Trots tydliga lagar och riktlinjer avled 53 personer på grund av arbetsolyckor i Sverige under 2014 enligt statistik från Arbetsmiljöverket. Försäkringskassan fick in över 31 000 anmälningar om arbetsolyckor som ledde till sjukfrånvaro och i tillägg till det fick de in drygt 61 000 anmälningar som inte ledde till sjukfrånvaro under 2014.

Det finns brister avseende säkerheten på många arbetsplatser runt om i landet och orsaker därtill varierar. Givetvis är alla dessa olyckor inte resultat av att arbetsgivaren har brustit i sitt arbete – olyckor händer även när lagar och riktlinjer följs. Men en viktig olycksorsak är brist på kunskap och kännedom om riskförebyggande arbete.

Som en del i Kärchers skadeförebyggande arbete, att sprida kunskap kring risker och möjligheter att minska olyckor och ohälsa, har vi tagit fram den här rapporten. Rapporten bygger på en intervjuundersökning vi gjort tillsammans med Novus under juni 2015. De brister som vi identifierat beror delvis på okunskap men oavsett anledning är det för många företag i undersökningen som brister i sina säkerhetsrutiner. Bland annat finns det i dag företag som sopar upp kvartsdamm istället för att spola eller suga bort det, företag som inte använder tillräcklig skyddsutrustning och företag som inte genomför riskbedömningar. Flera arbetsgivare svarar att de inte vet hur det egna företagets säkerhetsrutiner ser ut.

Det är arbetsgivaren som har det juridiska huvudansvaret för arbetsmiljön och säkerheten. Det är även arbetsgivarens uppgift att se till att det genomförs en undersökning och riskbedömning för att avgöra om den arbetsutrustning som väljs och används är lämplig för det arbete som skall utföras, eller om den har anpassats på lämpligt sätt så att den kan användas med betryggande säkerhet. Att som arbetsgivare säga att man inte vet är inget godtagbart svar.

Vi på Kärcher hoppas att den här rapporten bidrar till ökad kunskap och medvetenhet om risker och möjligheter att förbättra säkerheten på arbetsplatsen och därmed lyfter prioriteringar som leder till färre olyckor och mindre ohälsa.

I fråga om förbättrad arbetssäkerhet med ökad trivsel och minskad sjukfrånvaro till följd är alla vinnare både på kort och lång sikt.

Jonas Palmgren, VD Kärcher AB
Göteborg, september 2015

SAMMANFATTNING

- **Små företag är sämre på att utbilda sina anställda i arbetsmiljöfrågor.** På företag med 1-9 anställda har 17 procent av företagen ingen utbildning alls jämfört med 6 procent hos företag med 10-49 anställda.
- **Det saknas hanterings- och skyddsföreskrifter.** Var femte företag har inte skriftliga hanterings- och skyddsföreskrifter tillgängliga för medarbetarna. Av de som har hanterings- och skyddsföreskrifter förvarar drygt hälften av dem dessa på företagets huvudkontor.
- **Allt för många gör ingen riskbedömning.** 25 procent av de tillfrågade företagen gör ingen riskbedömning eller vet inte om det görs någon bedömning. Även här finns en markant skillnad mellan små och medelstora företag.
- **Felaktig hantering av hälsofarliga partiklar.** Totalt arbetar 40 av de 300 intervjuade företagen med kvartsdamm eller andra hälsofarliga partiklar och flera av dem har svarat att de sopar upp partiklarna. I tillägg till det har 9 procent svarat att de inte vet hur rengöringen går till över huvud taget.
- **Många underlåter att använda skyddsutrustning.** 7 av 10 tillfrågade företag använder sig av skyddsglasögon och drygt 4 av 10 använder fot- och eller benskydd vid användning av högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon.
- **För få som använder högtryckstvättar får utbildning.** Endast 81 procent av de företag som använder högtryckstvättar med ett högre sprutvattentryck än 200 bar hade utbildning som särskilda krav på operatörerna (låg bas på antalet tillfrågade).



METOD

Novus har på uppdrag av Kärcher genomfört 300 telefonintervjuer i första hand med säkerhetsansvarig/skyddsombud/skyddsansvariga och i andra hand med VD på företag som jobbar med lokalvård, rengöring av byggnader, annan rengöring (till exempel invändig rengöring av tankbilar och tankfartyg och rengöring och underhåll av simbassänger) eller annan slutbehandling av byggnader (till exempel akustikisolering och byggstädning) med 5-49 anställda. Telefonintervjuerna genomfördes under juni månad 2015.

Frågor

1. Hur arbetar ni på ert företag med utbildning av era anställda i arbetsmiljöfrågor? (öppen fråga)
2. Finns skriftliga hanterings- och skyddsföreskrifter för ert arbete tillgängliga på samtliga arbetsplatser? (svarsalternativ: ja - hanteringsföreskrifter, ja – skyddsföreskrifter, nej, vet ej)
3. Om ja, var brukar dessa skriftliga föreskrifter finnas tillgängliga? (öppen fråga)
4. Genomförs en riskbedömning som dokumenteras för vilken typ av skyddsutrustning som är lämplig när städarbete förläggs på en ny arbetsplats/ny kund? (svarsalternativ: ja som dokumenteras, ja men som inte dokumenteras, nej ingen bedömning, har ingen ny eller extern arbetsplats, vet ej)
5. Om ja, hur genomförs vanligen riskbedömningen? (öppen fråga)
6. Händer det att era anställda hanterar kvartsdamm och/eller andra hälsofarliga partiklar på er/era arbetsplatser? (svarsalternativ: ja, nej, vet ej)
7. Om ja, hur brukar era anställda göra rent arbetsplatsen efter avslutat städarbete med kvartsdamm eller andra hälsofarliga partiklar? (öppen fråga)
8. Vilken typ av skyddsutrustning använder era anställda sig av vid användning av högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon? (öppen fråga)
9. Händer det att era anställda använder högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon med ett högre sprutvattentryck än 200 bar? (svarsalternativ: ja – alltid, ja – ibland, nej, vet ej)
10. Har ni några särskilda krav på de som hanterar högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon med högre än 200 bar? (öppen fråga)

Bakgrundsinformation: Inom vilka segment har ni kunder?

- Privatpersoner
- Tjänstesektorn
- Industri
- Bygg och entreprenad
- Kommunal
- Annat



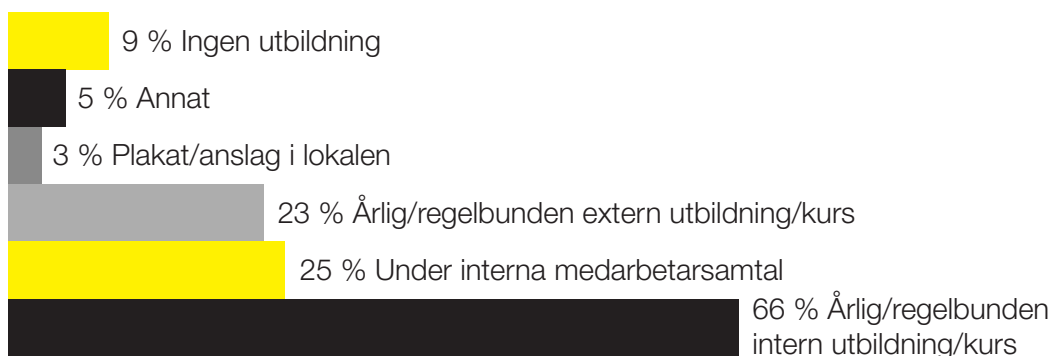
DEL 1: OM FÖREBYGGANDE ARBETE

Den första delen av undersökningen syftade till att få en bättre förståelse för hur företagen ser på förebyggande arbete kring säkerhet och arbetsmiljö.

Hur arbetar ni på ert företag med utbildning av era anställda i arbetsmiljöfrågor?

Enligt undersökningen arbetar 9 % av de tillfrågade inte med någon utbildning av sina anställda gällande arbetsmiljöfrågor. Skillnaden mellan små och medelstora företag är markant. På företag med 1-9 anställda är det hela 17 % som inte har någon utbildning i arbetsmiljöfrågor jämfört med 6 % hos företag med 10-49 anställda.

Diagram 1



Fråga: Hur arbetar ni på ert företag med utbildning av era anställda i arbetsmiljöfrågor? Antal intervjuer: 300 st

Finns skriftliga hanterings- och skyddsföreskrifter för ert arbete tillgängliga på samtliga arbetsplatser?

När det gäller säkerhets- och skyddsföreskrifter vid användning av maskiner och olika typer av utrustning ska de instruktioner som följer med arbetsutrustningen vid leverans vara tillgängliga för de som använder maskinen. Säkerhets- och skyddsföreskrifterna ska dessutom vid behov kompletteras med skriftliga eller muntliga instruktioner enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter för användning av arbetsutrustning (AFS 2006:4).

Diagram 2



Fråga: Finns skriftliga hanterings- och skyddsföreskrifter för ert arbete tillgängliga på samtliga arbetsplatser? Antal intervjuer: 300 st

Totalt svarar hela 21 % nej eller vet ej på frågan om hanterings- och skyddsföreskrifter finns tillgängliga. Skillnaden mellan små och medelstora företag är stor även här. En tredjedel, 29 %, av företagen med 1-9 anställda har svarat vet ej eller nej jämfört med 17 % av företagen med 10-49 anställda.

På frågan var dessa skriftliga föreskrifter brukar finnas tillgängliga har 49 % svarat på företagets huvudkontor. Andra typiska platser där hanterings- och säkerhetsföreskrifter förvaras är enligt undersökningen i anslutning till maskinerna/i bilarna de fraktas i (34 %), där maskinerna förvaras/i maskinhallen (19 %) och under svarsalternativet annat (26 %) hittar vi svar som personalpärm, städförråd, personalrummet eller fikarummet. 2 % har uppgett att de inte vet var föreskrifterna förvaras någonstans.

Genomförs en riskbedömning för vilken typ av skyddsutrustning som är lämplig när städarbete förläggs på en ny arbetsplats/ny kund?

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter för användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3) görs det tydligt att arbetsgivaren, innan personlig skyddsutrustning väljs, ska analysera och bedöma riskerna vid arbetet och vilka egenskaper utrustningen skall ha för att skydda mot dessa. Skyddsutrustningen blir extra viktigt när det handlar om högttryckstvättar då Arbetsmiljöverket inte har några specifika föreskrifter som tar hänsyn till om det är en het- eller kallvattentvätt som används utan det regleras under dessa föreskrifter.

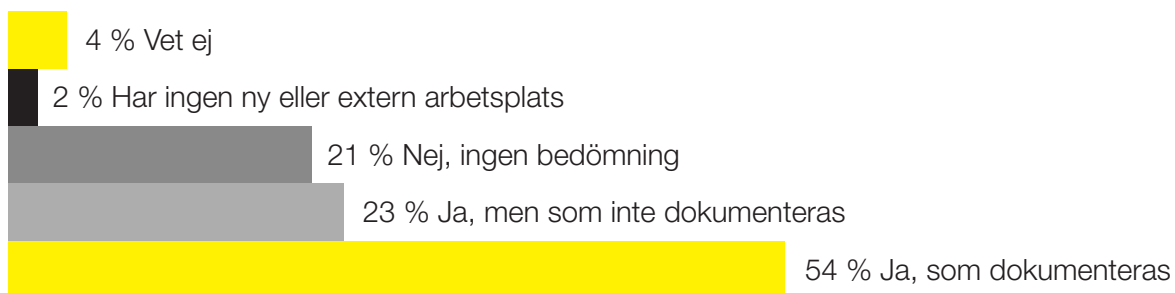
I vår undersökning ser vi att hela 25 % av arbetsgivarna antingen inte gör någon bedömning eller inte vet om någon bedömning görs. Enligt undersökningen så svarar 54 % av företagen att ja, en riskbedömning görs och den dokumenteras och 23 % svarar att den görs men att den inte dokumenteras.

Återigen skiljer det sig när det kommer till små och medelstora företag. Slår vi ihop svarsalternativen "Vet ej" och "Nej, ingen bedömning" hos företag med 1-9 anställda stiger resultatet till 35 % jämfört med 20 % hos företag med 10-49 anställda.

Vi ser också att större företag i högre grad dokumenterar riskbedömningen, 63 % av företagen med 10-49 anställda dokumenterar riskbedömningen jämfört med endast 35 % av företagen med 1-9 anställda.



Diagram 3



Fråga: Genomförs en riskbedömning för vilken typ av skyddsutrustning som är lämplig när städarbete förläggs på en ny arbetsplats/ny kund?
Antal intervjuer: 300 st

DEL 2: OM SÄKERHETSARBETE PÅ ARBETSPLATSER

I den andra delen av undersökningen har vi fokuserat på hur företagen arbetar med direkta säkerhetsrisker och vilka åtgärder de tar för att skydda sina anställda.

Händer det att era anställda hanterar kvartsdamm och/eller andra hälsofarliga partiklar på er/era arbetsplatser?

Arbetsmiljöverket tog 2012 beslutet att C-märka kvarts, vilket förenklat innebär att det finns en risk att utveckla cancer om gränsvärdena i luften överskrids. Gränsvärdet är i Sverige satt till 0,1 milligram kvarts per kubikmeter luft (AFS 2006:4). Sverige var i jämförelse med internationella riktlinjer sent ute med att C-märka kvarts, enligt WHO har kvartsdam varit klassat som cancerframkallande sedan länge (Byggnadsarbetaren, Nya gränsvärden för flera ämnen, augusti 2012).

Diagram 4



Fråga: Händer det att era anställda hanterar kvartsdamm och/eller andra hälsofarliga partiklar på er/era arbetsplatser?

Antal intervjuer: 300 st

Enligt vår undersökning jobbar 13 % av de tillfrågade företagen med kvartsdamm och/eller andra hälsofarliga partiklar och ytterligare 4 % vet inte om deras anställda hanterar hälsofarliga partiklar.

När det gäller just kvarts är det enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 1992:16) viktigt att arbetsplatsen städas och görs rent kontinuerligt. Det är också viktigt att rengöringen utförs på så sätt att de hälsofarliga partiklarna inte virvlas upp och sprids i luften och de ska i första hand sugas upp alternativt spolat bort. Enligt Svenska Elektrikerförbundet är all sopning förbjuden där kvartsdamm virvlar upp (Svenska Elektrikerförbundet, Regler om kvarts på arbetsplatsen).

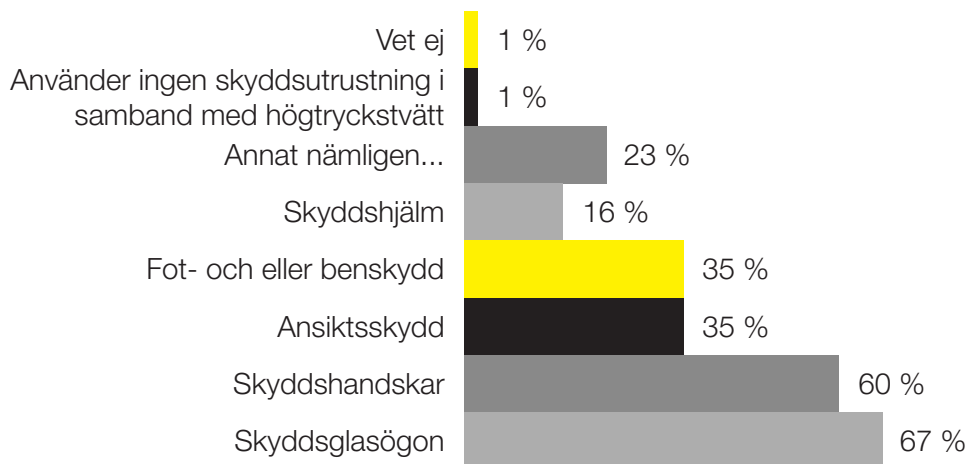
Vi frågade också hur de anställda brukar göra rent arbetsplatsen efter avslutat arbete med kvartsdamm eller andra hälsofarliga partiklar och fick svaret att 67 % använder dammsugare och 19 % spolat bort dammet, vilket alltså är helt enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Däremot är det uppseendeväckande att så många som 14 % använder sig av sopning, vilket inte följer Arbetsmiljöverkets föreskrifter och är förenat med allvarliga hälsorisker för de anställda. I tillägg till det har 9 % svarat att de inte vet hur rengöringen går till efter avslutat städarbete med kvartsdamm eller andra hälsofarliga partiklar.

Vilken typ av skyddsutrustning använder era anställda sig av vid användning av högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon?

I föreskrifterna för användning av personlig skyddsutrustning inkluderas "varje utrustning som är avsedd att bäras eller hållas av en person till skydd mot en eller flera risker som skulle kunna hota dennes säkerhet eller hälsa under arbetet". Vi har i vår undersökning frågat vilken skyddsutrustning som företagens anställda använder sig av vid användning av högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon.

Vid arbete med rengöring, rensning eller skärning som utförs med stationära, transportabla eller mobila högtrycksutrustningar, som har högre sprutvattentryck än 25 bar finns det tydliga regler kring vilka skydd som skall användas enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter för högtryckssprutning (AFS 1994:54). Skyddsutrustningen som skall användas är: ögonskydd samt fot- och benskydd. Om sprutvattentrycket är högre än 200 bar skall även skyddshjälm och ansiktsskydd användas.

Diagram 5



Fråga: Händer det att era anställda hanterar kvartsdamm och/eller andra hälsofarliga partiklar på er/era arbetsplatser?
Antal intervjuer: 300 st

Enligt vår undersökning är det bara drygt 7 av 10 som använder skyddsglasögon och drygt 4 av 10 använder fot- och eller beskydd.

Har ni några särskilda krav på de som hanterar högtryckstvätt eller annat handhållet sprutdon med ett högre tryck än 200 bar?

Enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter för högtryckssprutning ska den som använder högtrycksutrustning med ett högre sprutvattentryck än 200 bar ha genomgått särskild utbildning (AFS 1994:54). Anledningen är att vid höga sprutvattentryck i synnerhet i kombination med stora vattenflöden ökar risker för allvarliga och svåråtkämpliga skär- och vävnadsskador för både operatör och omgivning. Faktum är att strålen från en vanlig högtryckstvätt för privat bruk med ett sprutvattentryck på drygt 100 bar kan leda till att vävnader i kroppen tar skada om strålen riktas direkt mot kroppen på tillräckligt nära avstånd. Även lägre tryck med tillräckligt vattenflöde kan orsaka projektiler av till exempel stenar med risk för bland annat ögonskador varför det finns föreskrifter redan vid ett sprutvattentryck från 25 bar.

Trots det visade det sig att endast 81 % av de tillfrågade hade utbildning som särskilt krav för att få använda högtrycksutrustning på över 200 bar och även om basen på den frågan är låg (21 personer) är det oroväckande att alla inte lever upp till de krav som finns.

SLUTSATS

Resultatet av den här undersökningen visar att det finns stora möjligheter till förbättring vad gäller säkerhet och arbetsmiljö. Trots att vi kommit långt finns det fortfarande allvarliga brister som kan åtgärdas inte minst genom kunskapsspridning. Undersökningen visar att vi framförallt behöver jobba med att säkerställa att landets arbetsgivare utrustar sina anställda med korrekt skyddsutrustning, att det görs ordentliga riskbedömningar och att vi hanterar risker som kvartsdamm och andra hälsofarliga partiklar på ett korrekt sätt.

I takt med att allt fler branscher får tillgång till kraftfullare och mer effektiva maskiner ökar också kraven på operatörerna. Samtidigt ökar antalet bemannings-, visstids- och timanställda som utför den här typen av arbeten, vilket gör riskbedömningen, som ska göras innan arbetat inleds, viktigare än någonsin.

Samtidigt som den här rapporten skrevs meddelade Arbetsmiljöverket att de kommer dela ut upp till 3 miljoner kronor i planeringsbidrag inför kommande satsning på arbetsmiljöforskning under 2016-2018. En av de aspekter som de kommer titta på är bland annat "förändrade anställningsmönster på arbetsmarknaden". De skriver också att "frågor som är särskilt utmanande för tillsynen omfattar bland annat regelefterlevnaden i små och medelstora företag, kommunal- och landstingssektorn och företag som medvetet bryter mot lagar och regler inom arbetsmiljöområdet". Arbetsmiljöverket är med andra ord medvetna om problematiken och kommer med största sannolikhet även att ta till operativa förändringar för att uppmärksamma de som medvetet bryter mot lagar och regler.

Vi på Kärcher hoppas att den här rapporten ska sprida kunskap som lyfter säkerhetsfrågorna ytterligare och att fler företag ser över sina rutiner. Vi fortsätter att arbeta med frågorna kring risker och säkerhet samt att konsultera våra kunder i val av rätt rengöringslösningar.

KÄLLFÖRTECKNING

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverkets föreskrifter för användning av arbetsutrustning (AFS 2006:4): http://www.av.se/dokument/afs/AFS2006_04.pdf

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3): http://www.av.se/dokument/afs/AFS2001_03.pdf

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om kvarts (AFS 1992:16): http://www.av.se/dokument/afs/AFS1992_16.pdf

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverkets kungörelse med föreskrifter om vissa arbeten med högtrycksstråle (AFS 1994:54): http://www.av.se/dokument/afs/AFS1994_54.pdf

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om hygieniska gränsvärden (AFS 2011:18): http://www.av.se/dokument/afs/afs2011_18.pdf

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöverket utlyser projektplaneringsbidrag för forskning, artikel publicerad den 17 augusti 2015: <http://www.av.se/Aktuellt/artiklar/43082.aspx>

Byggnadsarbetaren, Nya gränsvärden för flera ämnen, augusti 2012: <http://www.byggnadsarbetaren.se/2012/08/nya-gransvarden-for-flera-amnen>

Svenska Elektrikerförbundet, Regler om kvarts på arbetsplatsen: <http://www.sef.se/Portals/0/checklista%20arbmilj%C3%B6/Regler%20om%20kvarts%20p%C3%A5%20arbetsplatsen%20SEF%2020130319doc.pdf>

Kort om Kärcher

Kärchers produkter har funnits i Sverige sedan 1975 då man introducerade högtryckstvättarna på marknaden. Kärcher producerar bland annat högtryckstvättar, grovdammsugare, fönstertvättar, ångtvättar, markvårdsmaskiner, industrirengöringssystem samt sop- och skurmaskiner. Kärcher AB är ett helägt dotterbolag till det tyska moderbolaget, Alfred Kärcher GmbH & Co. KG. Tack vare 75 års erfarenhet av rengöring både inom industrin och för privatkonsumenter är Kärcher idag expert på området och också drivande av utvecklingen av nya produkter och innovationer.

Denna rapport finns även tillgänglig på vår hemsida: www.karcher.se/se/Press

KÄRCHER

makes a difference

Kärcher AB
Tagenevägen 31
425 37 Hisings Kärra